

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу Дутко Христини Орестівни “Оптимізація лікування травматичних уражень щелепно-лицевої ділянки на тлі захворювань тканин пародонту”, представлену на здобуття наукового ступеня кандидата медичних наук за спеціальністю 14.01.22 – «Стоматологія»

Актуальність теми

Проблема щелепно-лицевого травматизму була й залишається однією з найактуальніших і найгостріших у хірургічній стоматології. У структурі всіх травм щелепно-лицевої ділянки на переломи нижньої щелепи припадає майже 30 %, з переважною частотою та локалізацією по «лініям слабкості». Слід також зазначити, що за останні роки намітилася тенденція до збільшення кількості постраждалих з травмою щелеп у віці до 25 років. Найбільш частими їх причинами є травматизація у побуті, нещасні випадки на виробництві, дорожня політравма і спортивна травма.

Висока частота розвитку ускладнень при переломах щелеп призводить до збільшення термінів тимчасової непрацездатності, формування дефектів і деформацій щелепно-лицевої ділянки, зниження якості життя пацієнтів, а також до значних економічних затрат.

Основними причинами ускладнень при переломах щелеп є пізнє звернення постраждалих за медичною допомогою, діагностичні помилки та неправильна лікувальна тактика на догоспітальному етапі.

Головна роль в діагностиці переломів належить традиційній рентгенографії, яка, водночас, не завжди є достатньо інформативною і об'єктивною. Тому, в окремих випадках, застосування комп'ютерної томографії, як кількісного методу вимірювання об'єму і щільності кісткової мозолі на різних стадіях її формування забезпечує об'єктивну оцінку динаміки процесу загоєння перелому.

Своечасне обстеження дозволяє прогнозувати перебіг репаративних процесів травмованих кісткових структур, сприяє вибору індивідуальних схем

лікування та запобіганню небажаних ускладнень, та реабілітації шляхом створення оптимальних умов для прийняття рішення в будь-якій клінічній ситуації.

Незважаючи на постійне вдосконалення методів комплексного лікування хворих з переломами щелеп та їх впровадження в клінічну практику, частота гнійно-запальних ускладнень залишається високою, що обумовлює необхідність подальшого вивчення цієї проблеми. Також, на сьогоднішній день, на відміну від базового традиційного хірургічного лікування, не існує єдиного погляду стосовно терапевтичного супроводу таких хворих з переломами щелеп.

У певних вікових групах хворих присутні фактори, які ускладнюють та сповільнюють процеси репаративної регенерації у лінії перелому і створюють певні ризики успішності їх лікування і реабілітації. Зокрема, це стосується хворих з системними захворюваннями та, особливо, у пацієнтів із запальними і дистрофічно-запальними процесами в тканинах пародонту.

В той же час, механізми розвитку, методи профілактики і лікування хвороб пародонту, які тісно пов'язані з порушеннями структурно-функціонального стану кісткової тканини, залишаються до теперішнього часу практично невивченими у хворих з переломами щелеп. Тому комплексне, поглиблене дослідження характеру цих змін буде сприяти не лише формуванню нового погляду на обґрунтування концептуальних схем патогенезу та особливостей перебігу поєднаної стоматологічної патології, але й розробці оптимальних та ефективних методів лікування.

Саме цьому актуальному напрямку сучасної стоматології і присвячена дисертаційна робота Дутко Христина Орестівни.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Обраний напрям досліджень є фрагментом двох комплексних науково-дослідних робіт кафедри дитячої стоматології Тернопільського національного медичного університету імені І.Я. Горбачевського МОЗ України: «Клініка,

діагностика, лікування вроджених вад розвитку обличчя, захворювань зубів і пародонта» (Номер державної реєстрації - 0109U002900) та «Вивчення метаболічного гомеостазу організму при захворюваннях органів ротової порожнини у осіб різного віку та оптимізація їх лікування і профілактики» (Номер державної реєстрації - 0116U004146). Автор є безпосереднім виконавцем фрагментів означених науково-дослідних робіт.

Ступінь обґрутованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність

Дисертаційна робота Дутко Х.О. є самостійним завершеним науковим дослідженням, виконаним на сучасному методологічному рівні та достатньому клінічному матеріалі.

Обґрутованість наукових положень та висновків обумовлена значною кількістю вивчених наукових джерел, критичною їх оцінкою та інтерпретацією, правильною методологічною побудовою роботи.

Для досягнення мети та вирішення поставлених завдань автором проведені мікробіологічні, імунологічні дослідження, на основі яких доведено переваги запропонованого лікувально-профілактичного комплексу заходів, що свідчить про високу його ефективність.

Клінічна частина дисертації базується на обстеженні 122 хворих з травматичними пошкодженнями щелепно-лицевої ділянки на фоні захворювань тканин пародонту. Основні наукові положення дисертації випливають з результатів власних досліджень здобувача і обґрутовані адекватними сучасними методами обстеження.

Вірогідність отриманих у дослідженні результатів підтверджена їх якісним статистичним опрацюванням. Виконаний обсяг роботи дозволяє автору запропонувати для впровадження в практичну медицину лікувально-профілактичний комплекс.

Наукова новизна і практичне значення отриманих результатів проведених досліджень

За результатами досліджень були встановлені та доповнені клінічні особливості перебігу травматичних переломів щелеп на тлі запальних та дистрофічно-запальних захворювань в тканинах пародонта. Цікавим аспектом роботи стало визначення спектру збудників, частота та ступінь висівання мікробної колонізації в ділянці перелому щелеп.

Новими є дані про особливості клітинного та гуморального імунітету, фагоцитарної активності клітин та їхню роль у перебігу поєднаної стоматологічної патології. Велику увагу приділено стану метаболізму кісткової тканини та її ремоделювання на основі змін біохімічних маркерів кісткоутворення.

Науково обґрунтована, клінічно підтверджена та впроваджена у лікувальний процес схема комплексного лікування хворих із переломами щелеп і запальними та дистрофічно-запальними захворюваннями тканин пародонту, наукова новизна якої підтверджена одержанням патенту України на корисну модель.

Повнота викладу матеріалів дисертації в опублікованих працях та особистий внесок у них автора

За матеріалами дисертації опубліковано 13 друкованих праць, з яких 6 журналічних статей у фахових виданнях, рекомендованих ДАК МОН України, 1 стаття в іноземному виданні, 6 публікацій у матеріалах науково-практичних конференцій. За результатами проведених досліджень отримано 1 патент України на корисну модель.

Результати дослідження широко оприлюднені і обговорені на фахових науково-практичних форумах. У публікаціях повною мірою відображені основні наукові результати проведеного дисертаційного дослідження.

Загальна характеристика дисертаційної роботи

Дисертаційна робота написана українською мовою, загальним обсягом 179 сторінок комп'ютерного тексту. Складається з анотації (українською та англійською), списку публікацій за темою дисертації, вступу, огляду літератури, матеріалу та методів дослідження, двох розділів власних досліджень, аналізу і узагальнення отриманих результатів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Список літературних джерел містить 267 джерел інформації (із них 133 латиницею). Дисертація ілюстрована 19 таблицями і 15 рисунками. Загальний обсяг та структура дисертації відповідають вимогам ДАК МОН України щодо кандидатських дисертацій.

В *анотації*, яка викладена на 14 сторінках, представлені основні результати дослідження із зазначенням наукової новизни та практичного значення роботи. Наприкінці анотації наведено список публікацій здобувача за темою дисертації.

Вступ викладений на 6 сторінках, у якому автор висвітлила актуальність теми та обґрунтувала доцільність виконання дисертаційної роботи. На підставі аналітичного огляду сучасної літератури, визначені мета та завдання дослідження, об'єкт, предмет та методи дослідження, наукова новизна отриманих результатів, їх теоретичне та практичне значення, особистий внесок здобувача, інформація про апробацію та оприлюднення матеріалів роботи.

Даний розділ оформлено і складено у повній відповідності до основних вимог ДАК МОН України та включає у себе усі пропоновані пункти та їх інтерпретацію. Зауважень до даного розділу немає.

Розділ 1 (Сучасні погляди на лікування переломів щелеп) присвячений аналітичному опрацюванню наукової літератури, що висвітлює проблеми поширеності травматичних уражень щелепно-лицевої ділянки, а також захворювань тканин пародонту в пацієнтів різного віку та статі.

В цілому огляд літератури достатньо інформативний, всебічно висвітлює обраний напрямок дослідження, написаний чітко і послідовно. В розділі є

достатньо посилань на вітчизняних та іноземних авторів. Огляд літератури завершується коротким підсумком, в якому здобувач конкретизує невирішені питання і доцільність проведення досліджень за даним напрямком. За матеріалами розділу опубліковані 2 роботи.

Розділ викладений на 21 сторінці друкованого тексту, складається із трьох підрозділів, в цілому не перевищує 20 % від обсягу усієї роботи, що відповідає вимогам до оглядової частини дисертації. Слід зазначити, що проаналізована автором література включає достатній обсяг наукових публікацій останніх років.

Розділ 2 (Матеріали та методи дослідження) викладений на 20 сторінках і складається із 7 підрозділів. Розділ ілюстрований 2 таблицями та 7 рисунками. У розділі чітко представлені загальна характеристика обстежених пацієнтів, їх розподіл за віком та статтю, а також наявної патології тканин пародонту. Детально описані основні методики обстеження хворих, зокрема гігієнічні та пародонтальні індекси згідно рекомендацій ВООЗ. Особливу увагу автор приділила методиці оцінки структурно-функціонального стану кісткової системи за допомогою комп'ютерної томографії та двофонової денситометрії.

Детально представлені мікробіологічні та імунологічні методи дослідження, зокрема, визначення маркерів метаболізму кісткової тканини, оцінка основних показників клітинного та гуморального імунітету.

Окремий підрозділ присвячений описанню комплексного лікування хворих із переломами щелеп на тлі захворювань тканин пародонту згідно стандартних методик, а також лікування згідно розпрацьованого авторського алгоритму. Цікавим і сучасним є додаткове призначення в лікувальному комплексі фотофорезу з використанням низькоенергетичного імпульсного лазеру, біостимулюючий ефект якого сприяє прискоренню регенерації кісткової та сполучної тканин. Використані методи дослідження та якісного статистичного аналізу адекватні меті і завданням наукового дослідження, що дозволило автору отримати всебічно обґрунтовані і достовірні результати. За авторською технологією лікування оформлені патент України на корисну модель «Спосіб

комплексного лікування пацієнтів з переломами щелеп на тлі запальних захворювань тканин пародонта».

Зауважень до розділу немає.

Розділ 3 «Ретроспективний аналіз та клінічно-лабораторне обстеження хворих з переломами щелеп на тлі захворювань тканин пародонта» присвячений висвітленню результатів власних досліджень, зокрема, ретроспективному аналізу структури травматичних переломів, їх термінів і результатів лікування за архівними даними Тернопільської університетської лікарні. Також детально описані результати мікробіологічних, імунологічних досліджень хворих із переломами щелеп при поступленні у стаціонар. Представлені також дані результатів структурно-функціональних змін кісткової тканини альвеолярного відростка та результати денситометричного дослідження кісткової тканини передпліччя у хворих різних груп дослідження.

Це найбільший за обсягом і найбільш насичений інформацією розділ дисертації, викладений на 33 сторінках, складається з шести підрозділів. Результати досліджень, викладені у розділі, ілюстровані 10 таблицями та 5 рисунками, статистично опрацьовані.

Розділ підsumовується узагальнюючим висновком. Результати розділу повною мірою відображені у 8 публікаціях.

Зауважень до розділу немає.

У розділі 4 «Оцінка ефективності застосування лікувального комплексу за клінічно-лабораторними показниками хворих із переломами щелеп на тлі захворювань тканин пародонта» викладений на 22 сторінках та присвячений динаміці досліджуваних показників у різні терміни в динаміці лікування.

Грунтовний аналіз показників мінеральної щільності кісткової тканини та маркерів кісткового метаболізму в крові пацієнтів чітко вказує на позитивну динаміку цих показників під впливом лікування за запропонованою схемою. Автором встановлено, що розпрацьований комплекс лікувальних заходів сприяє значному покращенню імунологічного статусу пацієнтів та структурно-

функціонального стану кісткової тканини. Важливим віддаленим результатом лікування є позитивна динаміка значень маркерів біосинтезу і резорбції кісткової тканини через 12 місяців.

Розділ складається із 3 підрозділів, 2 пунктів, ілюстрований 6 таблицями та 3 рисунками, а також конкретними клінічними спостереженнями та підсумовується коротким висновком. Результати розділу відображені у 3 друкованих працях.

Суттєвих зауважень з розділу нема.

Розділ «Аналіз і узагальнення результатів дослідження» побудований за традиційною схемою, викладений на 13 сторінках, містить обґрунтований підсумок дисертаційної роботи на основі оцінки та узагальнення отриманих результатів дослідження. Автор у стислій формі аналізує весь комплекс отриманих результатів, висвітлює теоретичну та практичну значимість отриманих результатів. Розділ засвідчує глибокі знання автором досліджуваної проблеми та предмет дисертаційного дослідження. Матеріал викладений логічно, послідовно, з наведенням вагомих аргументів.

Розділ оформленний у відповідності до основних вимог ДАК МОН України. Зауважень до розділу немає.

У 7 *висновках*, які базуються на отриманому фактичному матеріалі роботи, представлені найважливіші наукові і практичні результати роботи, повною мірою відповідають сформульованим завданням та мають теоретичне та практичне значення.

Список використаних літературних джерел оформленний згідно вимог ДАК МОН України, містить перелік 280 найменувань сучасних та базових літературних джерел вітчизняних та іноземних авторів, що відповідають темі наукової роботи.

В *додатках*, окрім списку публікацій здобувача за темою дисертаційної роботи та відомостей про апробацію її результатів, наведені копія патенту України на корисну модель та акти впровадження (4 позиції).

Автореферат викладений на 20 сторінках, містить усі розділи згідно вимог ДАК України. Зміст автореферату й основних положень дисертації повністю ідентичні.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертаційної роботи

В цілому дисертаційна робота написана цікаво, має логічний методологічний підхід до викладення матеріалу. В кінці кожного розділу, у відповідності до вимог ДАК, наведений короткий підсумок, та перелік публікацій, в яких висвітлені його результати. По тексту дисертації зустрічаються поодинокі орфографічні та стилістичні помилки, невдалі вислови. В списку використаних джерел досить багато посилань на цілі монографії, керівництва, автореферати дисертацій, на публікації понад 10-річної давності. Деяко об'ємно викладені висновки, не всі рисунки достатньо інформативні і належної якості. Ці зауваження не мають принципового характеру і не впливають на якість і важливість одержаних автором результатів.

Під час рецензування роботи виникли деякі запитання, на які хотілося б почути відповіді:

1. Які профілактичні заходи лікування застосовувались хворим з переломами щелеп із супутньою патологією ?
2. Яка, на Вашу думку, роль фізіотерапевтичних методів у розпрацьованому комплексі лікування пацієнтів із переломами щелеп ?

ВИСНОВОК

Дисертаційна робота Дутко Христини Орестівни “Оптимізація лікування травматичних уражень щелепно-лицевої ділянки на тлі захворювань тканин пародонту”, представлена на здобуття наукового ступеня кандидата медичних наук, є завершеним науковим дослідженням, в якому вирішено важливе наукове завдання сучасної стоматології.

За своєю актуальністю, метою і завданнями дослідження, достовірністю та обґрунтованістю отриманих результатів та висновків, теоретичним і практичним значенням, дисертація повністю відповідає вимогам пункту п. 11 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 в редакції від 26.11.2019 (із змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015, № 1159 від 30.12.2015, № 567 від 27.07.2016, № 943 від 20.11.2019), а її автор, Дутко Христина Орестівна заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата медичних наук.

Офіційний опонент:

Завідувач кафедри стоматології
післядипломної освіти з курсом терапевтичної
та ортопедичної стоматології
ДВНЗ «Ужгородського національного університету»,
Заслужений діяч науки і техніки України,
доктор медичних наук, професор

Потапчук АМ.